

**UMREŽAVANJE NARODNIH I ŠKOLSKIH
KNJIŽNICA PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE:
PUT DUG VIŠE OD JEDNOG DESETLJEĆA**

**THE NETWORKING OF PUBLIC AND SCHOOL
LIBRARIES OF THE PRIMORJE-GORSKI KOTAR COUNTY:
A MORE THAN A DECADE LONG JOURNEY**

Ljiljana Črnjar
Gradska knjižnica Rijeka
ljiljana.crnjar@gkri.hr

Lara Pavić
Gradska knjižnica Rijeka
lara.pavic@gkri.hr

UDK / UDC: [027.022:027.8]:
004.738(497.561)
Stručni rad / Professional paper
<https://doi.org/10.30754/vbh.65.1.942>
Primljeno / Received: 28. 2. 2022.
Prihvaćeno / Accepted: 10. 4. 2022.

Sažetak

Cilj. Prikazati sve aspekte rada Županijske matične razvojne službe Gradske knjižnice Rijeka na informatizaciji i umrežavanju narodnih i školskih knjižnica Primorsko-goranske županije dugog više od desetljeća, s ciljem standardiziranja i ujednačavanja stručnog rada.

Pristup/metodologija. Polazišna je točka analiza pokazatelja informatiziranosti narodnih i školskih knjižnica u 2009. godini kao uporište za plansko i postupno umrežavanje koje će uslijediti sljedećih dvanaest godina. Tema se obrazlaže s aspekta zakonskih zadaća županijske matične narodne knjižnice vezanih uz umrežavanje, suradnju s osnivačima, knjižnicama i knjižničarima, školama te održivosti projekta, metoda i sadržaja stručnog rada tijekom i nakon postupka umrežavanja, postignutih rezultata, kao i recentnog početka daljnjeg funkcionalnog povezivanja kroz novi projekt.

Rezultati. Najznačajniji su rezultati projekta izrazito visok postotak umreženosti narodnih i školskih knjižnica, skupni katalog Primorsko-goranske županije, sustavan i kontinuiran razvoj knjižnica na matičnom području, savjetodavno praćen i podupiran od strane županijske matične razvojne službe te kontinuirana edukacija i povećanje profesionalnih kompetencija knjižničara kroz stručnu komunikaciju unutar mreže knjižnica.

Originalnost/vrijednost. Predstavljen višegodišnji projekt umrežavanja narodnih i školskih knjižnica u okviru nadležnosti županijske matične razvojne službe može poslužiti kao model izgradnje jedinstvene knjižnične mreže u sredinama gdje to još nije postignuto.

Ključne riječi: knjižnično-informacijski sustav; narodne knjižnice; Primorsko-goranska županija – umrežavanje; školske knjižnice; Županijska matična razvojna služba

Abstract

Goal. The paper presents all aspects of the more than a decade long work of the Advisory Commission for Public and School Libraries of the Primorje-Gorski kotar County on informatization and networking of public and school libraries of the Primorje-Gorski kotar County with the aim of standardizing their professional work.

Approach/methodology. The starting point is an analysis of the indicators of computerization of public and school libraries in 2009, which served as a basis for implementation of a well-planned and gradual networking that would follow in the next twelve years. The topic is explained from the aspect of legal tasks of the Advisory Commission for Public and School Libraries related to networking, cooperation with the founders, schools, libraries and librarians, project sustainability, methods and content of the professional work during and after the networking process, the achieved results, and the recent initiation of an even more functional connection through a new project.

Results. The most significant results of the project are the extremely high percentage of the networked public and school libraries, the launching of the union catalog of libraries of the Primorje-Gorski kotar County, systematic and continuous development of libraries in the area for which the Advisory Commission is in charge, advisory monitoring and support by the Advisory Commission for Public and School Libraries and continuous education as well as the increase of the professional competencies of librarians through professional communication within the library network.

Originality/value. The presented multi-year project of networking of public and school libraries under the jurisdiction of the Advisory Commission for Public and School Libraries of Primorje-Gorski kotar County can serve as a model for building a unique library network in those environments where this has not yet been achieved.

Keywords: library information system; public libraries; school libraries; Advisory Commission for Public and School Libraries; Primorje-Gorski kotar County – networking

1. Uvod

Gradska knjižnica Rijeka središnja je narodna knjižnica grada Rijeke te županijska matična knjižnica za narodne i školske knjižnice Primorsko-goranske županije. Matična djelatnost utvrđena je *Zakonom o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti Republike Hrvatske* (Zakon, 2019). Da bi se stekao status matične knjižnice za područje određene županije, potrebno je ispuniti niz organizacijskih i stručnih preduvjeta, počevši od zadovoljavanja *Standarda za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj* (Standard, 2021) po pitanju broja i strukture stručnih djelatnika, odgovarajućeg prostora, dostatnog i relevantnog knjižničnog fonda, razvijenosti službi i usluga itd. (Vugrinec, 2012:175).

Matična je djelatnost izrazito složena i odgovorna djelatnost, važna za cjelokupni hrvatski knjižnični sustav. Ona podrazumijeva razvojnu djelatnost „s ciljem unapređivanja knjižničnoga poslovanja i obrade knjižnične građe, knjižničnoga prostora i opreme, korisničkih usluga i djelovanja knjižnice u zajednici, izgradnje fondova, knjižničarstva kao struke odnosno knjižničara i njihovoga temeljnog i cjeloživotnog obrazovanja te izgradnje i unapređivanja mreže knjižnica na određenom području“ (Čelić-Tica i Leščić, 2014: 200).

Prema *Pravilniku o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj* (Pravilnik o matičnoj, 2021), „osnovni zadatak županijske matične razvojne službe je unapređivanje i sustavno razvijanje knjižnične djelatnosti i knjižnica na području svoje nadležnosti (...)“ pri čemu, među ostalim, „savjetuje knjižnice i predlaže rješenja u svim aspektima knjižničnog poslovanja sa svrhom dostizanja standarda, koordinira umrežavanje knjižnica u sustavu svoje matične djelatnosti i njihovo uključivanje u knjižnični sustav Republike Hrvatske (...) skrbi o ravnomjernom razvoju i izgradnji jedinstvene mreže knjižnica na području županije te sa svime upoznaje nadležna nadređena upravna i stručna tijela, (...) pomaže knjižnicama pri uvođenju novih načina rada, novih oblika poslovanja, novih tehnologija te upućuje djelatnike u nove i složenije poslove“.

Područje matične djelatnosti Gradske knjižnice Rijeka obuhvaća 22 narodne knjižnice (16 samostalnih ustanova i šest područnih knjižnica na temelju ugovora knjižnica s jedinicama lokalne samouprave), 59 osnovnoškolskih knjižnica (uz još deset knjižnica u područnim školama), 31 srednjoškolsku knjižnicu (na 24 lokacije s obzirom na to da dio škola dijeli prostor) te četiri knjižnice u učeničkim domovima u Primorsko-goranskoj županiji.

2. Problematika informatizacije i umrežavanja knjižnica

Analizom pokazatelja o radu školskih knjižnica za 2009. godinu utvrđeno je da 51 % osnovnoškolskih i 54 % srednjoškolskih knjižnica Primorsko-goranske županije nije imalo program za knjižnično poslovanje ili je koristilo različite ne-

standardizirane programe. Kad je pak riječ o narodnim knjižnicama, 9 % ih nije imalo računalni program za knjižnično poslovanje, dok je ostalih 91 % koristilo dva od tri programa tada zastupljena u hrvatskim knjižnicama (cf. Črnjar i Šupriha-Perišić, 2015: 124).

Gradska knjižnica Rijeka 2009. godine započela je rad u novom integriranom knjižničnom programu ZaKi, no samoj odluci o migraciji u novi program prethodilo je dugotrajno analiziranje i testiranje relevantnih softvera dostupnih na hrvatskom tržištu, kao i *open source*¹ programa. Parametri vrednovanja pri odabiru programa bili su: integriranost modula za cjelokupno knjižnično poslovanje, interoperabilnost (komuniciranje s drugim knjižničnim sustavima na temelju međunarodnih standarda i protokola za preuzimanje i razmjenu podataka; UNIMARC; Z39.50), intuitivnost i jednostavnost sučelja, *online* katalog/skupni katalog, otvorena i sigurna korisnička podrška od strane programera te kvalitetna stručna suradnja s knjižnicama koje koriste istu programsku podršku (cf. *ibid.*, 123–124). Jedan od važnijih elemenata za donošenje odluke o prijelazu na sustav ZAKI bilo je to da se taj integrirani knjižnični sustav stalno razvija, osiguravajući potpuno računalno poslovanje široke mreže knjižnica prema načelima knjižničarske struke (cf. Bodiš, Đukec-Kero i Giunio, 2017: 158).

Treba istaknuti da do tada nije bilo planskog pristupa rješenju problematike informatizacije knjižnica na području matičnosti, već se odabir programa temeljio na vlastitoj procjeni i odluci pojedine narodne knjižnice, odnosno škole (knjižničara, ravnatelja). Jedan od razloga za to jest što s dotadašnjom programskom podrškom koju je koristila Gradska knjižnica Rijeka umrežavanje nije bilo tehnološki moguće.

Odgovarajuća programska podrška, izrađena u skladu sa standardima knjižničarske struke, osnovni je i neophodan alat za suvremeno knjižnično poslovanje, a planski pristup odabiru programa jedan od ključnih preduvjeta za uspostavu funkcionalne mreže knjižnica. S obzirom na to da su se školske knjižnice na temelju analize stanja pokazale kao prioritet za informatizaciju i umrežavanje, u rujnu 2009. godine, istodobno s implementacijom novog knjižnično-informacijskog sustava u knjižnično poslovanje Gradske knjižnice Rijeka, školama čije školske knjižnice do tada nisu bile informatizirane, upućeno je pismo namjere o iskazivanju interesa za sudjelovanje u mogućem projektu. Na pismo namjere odazvala se i pozitivno izjasnila ukupno 21 škola, što je županijskoj matičnoj knjižnici dalo legitimitet za započinjanje priprema za prijavu projekta za financiranje Primorsko-goranskoj županiji koja je osnivač najvećeg broja osnovnih i srednjih škola.

---

¹ Ispitala se mogućnost primjene programa Koha no zaključilo se da bi, s obzirom na to da se radi o programu otvorenog koda, bile neophodne određene prilagodbe programa. Međutim Knjižnica nije raspolagala dodatnim ljudskim resursima koji bi to mogli realizirati.

3. Projekt umrežavanja knjižnica, dinamika provedbe i održivost

Prijedlog projekta umrežavanja upućen Primorsko-goranskoj županiji predviđao je pristup po fazama kroz više godina i obuhvaćao je dva pravca:

- knjižnice škola kojima je osnivač Županija i to ukupno 15 osnovnoškolskih i 14 srednjoškolskih knjižnica, od kojih ukupno 22 nisu imale računalni program, a sedam ih je koristilo nestandardizirane programe; realizacija je bila predviđena od 2010. do 2012. godine
- narodne knjižnice, njih ukupno 19, od kojih dvije nisu imale računalni program, a ostale su koristile programe MEDVED i CROLIST DOS; realizacija je bila predviđena od 2013. do 2015. godine.

Navedeni prijedlog prihvatila je Primorsko-goranska županija, tadašnji Upravni odjel za obrazovanje, kulturu i sport te su sredstva za provedbu programa bila redovito godišnje osiguravana prijavom Gradske knjižnice Rijeka na poziv za predlaganje programa javnih potreba u kulturi i to za implementaciju programske podrške i mjesečno održavanje u prvoj godini korištenja za školske knjižnice. U planiranom trogodišnjem razdoblju, od 2010. do 2012. godine, u sustav je uključeno 90 % od početno planiranog broja školskih knjižnica.

Realizacija projekta u narodnim knjižnicama odvijala se od 2013. do 2016. godine tako što je Županija financirala implementaciju i migraciju podataka iz postojećeg u novi program za deset narodnih knjižnica s obzirom na to da su ostale u međuvremenu same financirale implementaciju novoga knjižničnog programa uz stručnu podršku Županijske matične službe.² Daljnje troškove mjesečnog održavanja i korištenja resursa programske podrške ZaKi knjižnice su same financirale iz vlastitih sredstava ili iz proračuna jedinica lokalne samouprave. Zaključno s 2016. godinom sve narodne knjižnice Primorsko-goranske županije bile su umrežene u jedinstveni knjižnično-informacijski sustav.

Na temelju iskustva stečenog kroz umrežavanje školskih knjižnica kojima je osnivač Županija, a s obzirom na to da više od polovice knjižnica osnovnih škola kojima je osnivač Grad Rijeka također nije imalo program za računalno poslovanje ili je koristilo nestandardizirane programe, sljedeća faza projekta, koja se terminski djelomično preklapila s fazom umrežavanja narodnih knjižnica, bila je usmjerena ka riječkim osnovnim školama. Prijedlog je upućen Odjelu za odgoj i školstvo Grada Rijeke, koji ga je prihvatio i osigurao sredstva u proračunu za njegovu provedbu od 2014. do 2017. godine te je pružio i organizacijsku podršku pozivanjem ravnatelja na zajednički sastanak na kojemu su predstavljene predno-

---

² Naveden je naziv službe prema tadašnjem *Pravilniku o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj* (2001). U trenutku pisanja rada na snazi je novi *Pravilnik o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj* (2021), pa se dalje u tekstu koristi naziv prema novom *Pravilniku*, Županijska matična razvojna služba.

sti rada u jedinstvenom knjižnično-informacijskom sustavu, kao i važnost ujednačavanja stručnog rada.

Obuhvaćena je 21 školska knjižnica od ukupno njih 24 jer su u sustav ranije, na vlastitu inicijativu, uz vlastita financijska sredstva i stručnu podršku Županijske matične razvojne službe, uključene knjižnice triju talijanskih osnovnih škola. Postupak se provodio unosom podataka i, manjim dijelom, migracijom podataka u novi program.

Osim osnovnih škola čiji je osnivač Grad Rijeka, i novoosnovana knjižnica Katoličke osnovne škole „Josip Pavlišić” započela je stručnu obradu knjižnične građe u programu ZaKi koji je financirala Riječka nadbiskupija, osnivač Škole.

Suradnjom s Gradom Crikvenica, 2017. godine umrežene su i knjižnice dviju osnovnih škola čiji je osnivač Grad Crikvenica.

Od 2018. do 2020. godine Primorsko-goranska županija, na prijedlog županijske matične Gradske knjižnice Rijeka, ponovno osigurava sredstva za nastavak procesa započetog 2010. godine. Time je obuhvaćeno umrežavanje preostalih knjižnica osnovnih i srednjih škola kojima je Županija osnivač kako bi sve knjižnice na području matičnosti bile umrežene u istom knjižnično-informacijskom sustavu te time imale pretpostavke za ujednačavanje stručnog rada i daljnji stručni razvoj. Tom je fazom bilo obuhvaćeno 16 osnovnoškolskih i 14 srednjoškolskih knjižnica, od kojih je dio započeo sa stručnom obradom postojećeg fonda u programu ZaKi, a u dijelu je provedena migracija podataka iz prethodno korištenog programa u program ZaKi.

Početak 2022. godine u jedinstveni knjižnično-informacijski sustav uključena je posljednja osnovnoškolska knjižnica, a to je knjižnica OŠ „Rikard Katalinić Jeretov“ Opatija, čiji je osnivač Grad Opatija.

Sveukupno, jedinstveni knjižnično-informacijski sustav narodnih i školskih knjižnica Primorsko-goranske županije-obuhvaća:

- 22 narodne knjižnice (100 %)
- 59 osnovnoškolskih knjižnica (100 %)
- 28 srednjoškolskih knjižnica (90 %)
- jednu knjižnicu učeničkog doma (25 %)

Daljnje financiranje u školama kojima je osnivač Primorsko-goranska županija osigurano je Odlukom o kriterijima, mjerilima i načinu financiranja minimalnog financijskog standarda za decentralizirane funkcije koja se donosi svake godine i u kojoj su utvrđeni kriteriji za troškove mjesečnog održavanja prema kojima škole planiraju sredstva za navedenu namjenu.

U školama kojima su osnivači Grad Rijeka, Grad Crikvenica i Grad Opatija, mjesečno održavanje osiguravaju škole, na temelju vlastite raspodjele, iz ukupnih sredstava za materijalne rashode.

4. Metodologija provedbe umrežavanja narodnih i školskih knjižnica

Umrežavanje narodnih i školskih knjižnica Primorsko-goranske županije u jedinstveni knjižnično-informacijski sustav provodilo se planiranom metodologijom koju je moguće sažeti navodeći sljedeće korake:

- Predstavljanje projekta osnivačima narodnih i školskih knjižnica, ravnateljima narodnih knjižnica, ravnateljima škola i knjižničarima, pri čemu su naglašeni ciljevi projekta, prednosti umrežavanja te obveze vezane uz osiguranje infrastrukturnih preduvjeta. Kako bi se izgradila kvalitetna knjižnična mreža, osnovni je preduvjet uspostava suradnje s knjižničarima i knjižnicama te njihovim osnivačima s ciljem razvitka djelatnosti svake pojedine knjižnice, što neposredno dovodi i do razvoja županijske knjižnične mreže u cjelini (cf. Vugrinec, 2019: 302).
- Skupna edukacija knjižničara u županijskoj matičnoj narodnoj knjižnici u trajanju od pet sati za svaku pojedinu skupinu, koja je obuhvatila uvod u program, predstavljanje pojedinih modula, pojedinosti migracije, najčešća pitanja, hodogram predstojećih aktivnosti i dogovor o terminima individualnih edukacija.
- Definiranje opsega i strukture fonda, kao i pojedinosti vezanih uz članstvo i cirkulaciju građe putem upitnika, prema čemu su se podešavale postavke programa sukladno praksi pojedine knjižnice.
- Priprema i instalacija programa udaljenom administracijom; za knjižnice u kojima se provodila migracija udaljenom administracijom, preuzimanjem postojeće baze pojedinih knjižnica s podacima o građi i članovima te migriranjem u novi program.

Nakon navedenih postupaka slijedila je individualna edukacija u svakoj knjižnici, kako ona početna tako i sve sljedeće, za pojedine module, kontinuirano, ovisno o konkretnim potrebama (unos postojećeg fonda, rad s korisnicima, unos novonabavljene građe, statistika, otpis i revizija).

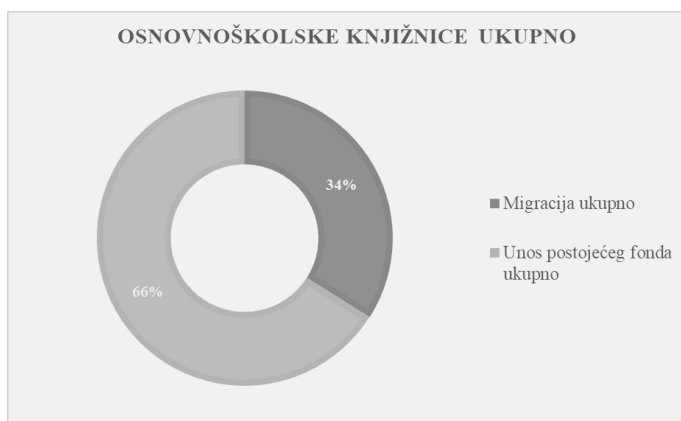
Prednosti opisanog načina edukacije jesu: individualni pristup svakom knjižničaru, postupnost u svladavanju pojedinih modula, kontinuitet u radu te stalno stručno praćenje i pomoć Županijske matične razvojne službe u svim fazama rada.

Migracija iz računalnog programa METELwin u računalni program ZaKi provedena je u 20 osnovnoškolskih knjižnica (34 %), a čak polovica njih (17%) imala je računalno obrađen samo dio fonda (većinom učenički) te je nastavila s daljnjom stručnom obradom postojećeg fonda u novom programu. Druga polovica knjižnica imala je u potpunosti ili gotovo u potpunosti obrađen fond čiji su se zapisi migrirali u novi program. Većina knjižnica, njih čak 22 (37 %), nije koristila niti jedan računalni program, a njih osam (14 %) koristilo je razne nestandardizirane programe. Zbog niskog postotka stručne obrađenosti građe u dotad korištenom računalnom programu METELwin, u devet knjižnica (15 %) nije izvršena migracija u novi program, već se postojeći fond stručno obrađivao ispočetka.

Slika 1. Osnovnoškolske knjižnice prema metodologiji provedbe umrežavanja

Sveukupno gledano, 39 osnovnoškolskih knjižnica (66 %) implementiralo je računalni program ZaKi i započelo stručnu obradu u novom programu, a u 20 knjižnica (34 %) provedena je migracija iz programa METELwin u program ZaKi.

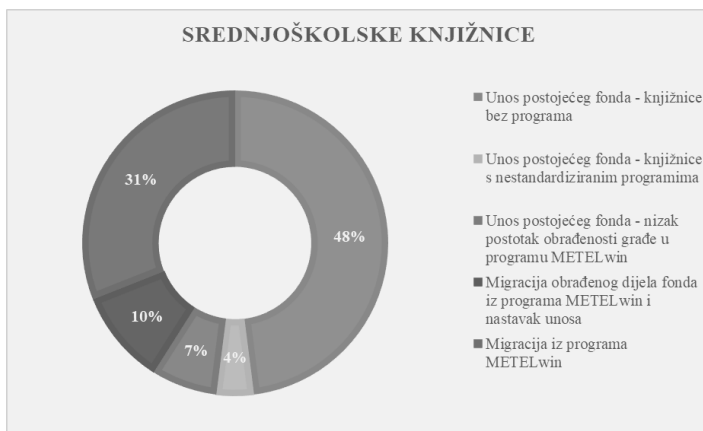

Slika 2. Osnovnoškolske knjižnice ukupno: omjer knjižnica u kojima je provedena migracija i knjižnica u kojima se provodio unos postojećeg fonda

Gotovo polovina srednjoškolskih knjižnica, njih 14 (48 %), prije implementacije računalnog programa ZaKi nije imala računalni program, a jedna je knjižnica (4 %) koristila nestandardizirani program. U dvije je knjižnice (7 %) postotak računalne obrađenosti građe u programu METELwin bio prenizak da bi migracija bila opravdana, stoga se krenulo s računalnom obradom postojećeg fonda ispočetka u novom programu. U tri je knjižnice (10 %) provedena migracija podataka o fondu koji je bio obrađen u dotad korištenom računalnom programu METELwin te je nastavljena

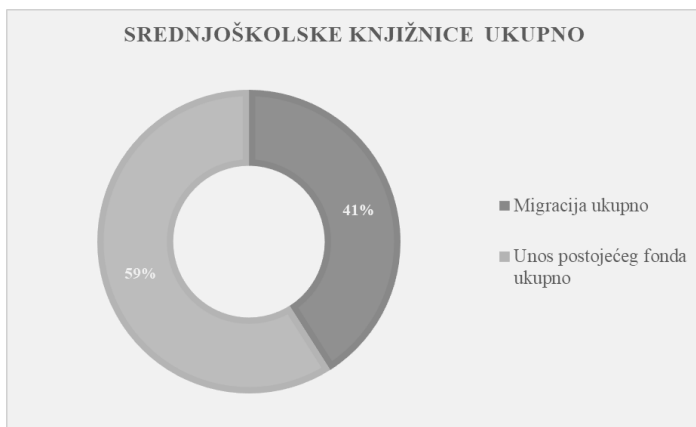

daljnja stručna obrada postojećeg fonda u novom programu. Devet srednjoškolskih knjižnica (31 %) imalo je u potpunosti ili gotovo u potpunosti računalno obrađen fond čiji su podaci migrirani iz programa METELwin u program ZaKi.

Slika 3. Srednjoškolske knjižnice prema metodologiji provedbe umrežavanja

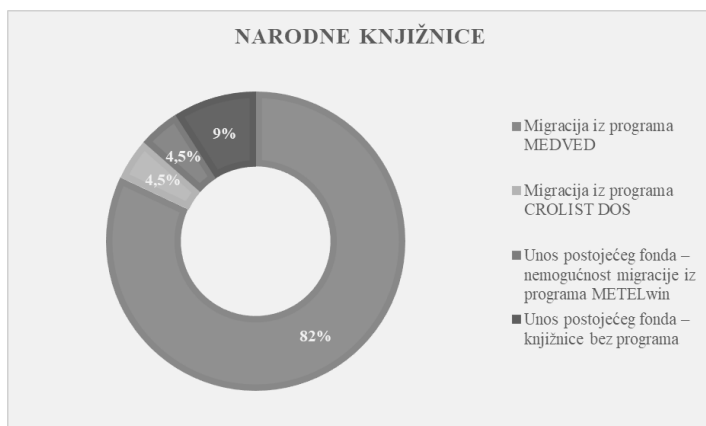
U 17 srednjoškolskih knjižnica (59 %) implementiran je računalni program ZaKi, nakon čega se započelo s računalnom obradom postojeće građe, a u 12 srednjoškolskih knjižnica (41 %) provedena je migracija iz programa METELwin.

Slika 4. Srednjoškolske knjižnice ukupno: omjer knjižnica u kojima je provedena migracija i knjižnica u kojima se provodio unos postojećeg fonda

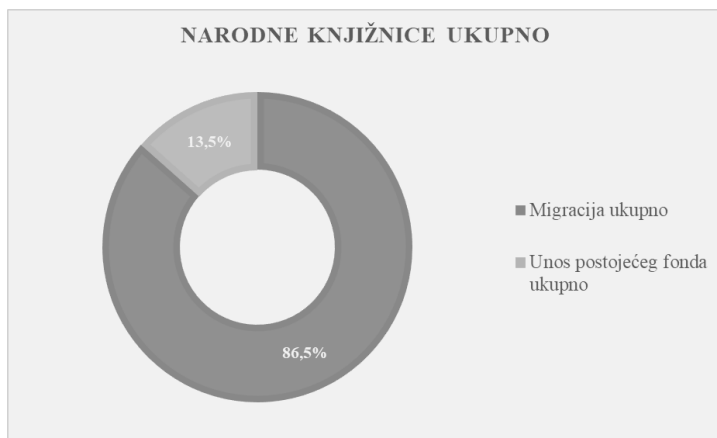
Većina je narodnih knjižnica, njih 19 od 22 (82 %), u svom radu koristila računalni program MEDVED, a jedna je knjižnica (4,5 %) koristila program CRO-LIST DOS. Iz tih dvaju programa postojeći podaci migrirani su u računalni pro-

gram ZaKi. Jedna je narodna knjižnica (4,5 %) koristila program METELwin, ali zbog nedostatne stručne obrade građe migracija nije bila moguća, pa je postojeći fond ispočetka stručno obrađen u novom računalnom programu. Dvije narodne knjižnice (9 %) nisu koristile niti jedan računalni program sve do implementacije programa ZaKi.

Slika 5. Narodne knjižnice prema metodologiji provedbe umrežavanja

U čak 19 narodnih knjižnica (86,5 %) provedena je migracija iz programa MEDVED i CROLIST DOS u program ZaKi, a u samo tri knjižnice (13,5 %) postojeći se fond ispočetka stručno obrađivao u novom računalnom programu.

Slika 6. Narodne knjižnice ukupno: omjer knjižnica u kojima je provedena migracija i knjižnica u kojima se provodio unos postojećeg fonda

5. Savjetodavna podrška i ujednačavanje stručne obrade knjižnične građe

Osnovni cilj umrežavanja i jedan od glavnih rezultata provedbe jest ujednačavanje stručne obrade knjižnične građe utemeljeno na suvremenoj knjižničnoj teoriji i praksi kako bi se korisnicima osigurale kvalitetne informacije kojima je jednostavno pristupiti.

Kad je riječ o knjižnicama koje su prvi put stručno obrađivale fond u računalnom knjižničnom programu, postupak se odvijao tako da su prije početka unosa podataka definirane inventarne knjige za pojedine vrste građe: knjige, periodika, AVE-građa, igračke itd. U svakoj inventarnoj knjizi postavljene su zbirke sa skraćanim nazivom u nultom polju signature, kao i lokacije s obzirom na to da pojedina zbirka može biti smještena na više lokacija.

Tablica 1. Primjer definiranja inventarnih knjiga, zbirki i lokacija u osnovnoškolskoj knjižnici

Redni broj inv. knjige	Naziv inventarne knjige	Naziv zbirke	Naziv lokacije dokumenta	Nulti red signature
1.	Knjige	Opći fond – učenici	Slobodan pristup – učenici	
		Opći fond – učitelji	Slobodan pristup – učitelji	
		Referentna zbirka	Referentna zbirka	R
2.	AVE-građa	AVE-zbirka	AVE-zbirka	AVE
3.	Periodika	Periodika	Periodika	P

Uspostavljena je i okvirna shema signaturnog sustava prema fondu svake pojedine knjižnice koja se po potrebi proširivala novim oznakama tijekom postupka stručne obrade fonda. Prednosti stručne obrade građe u jedinstvenom knjižnično-informacijskom sustavu jesu: preuzimanje bibliografskih zapisa i klasifikacijskih oznaka iz normativnih baza sustava ZaKi, izrađenih od strane licenciranih katalogizatora i klasifikatora, preuzimanje signaturnih oznaka drugih knjižnica uz mogućnost prilagodbe vlastitom signaturnom sustavu, jednostavno i brzo kopiranje zapisa kod istih izdanja u više primjeraka zahvaljujući čemu se, ovisno o dinamici unosa, moglo relativno brzo stručno obraditi veći dio fonda. Istodobno s unosom provodilo se i izlučivanje uništene, dotrajale i zastarjele građe prema *Pravilniku o reviziji i otpisu knjižnične građe* (Pravilnik o reviziji, 2002).

U knjižnicama u kojima je obavljena migracija podataka u novi program najprije je napravljen uvid u rezultate migracije koji je obuhvatio: utvrđivanje postotka zapisa koji nisu prošli migraciju, već su ostali u tzv. „sivoj bazi“, utvrđivanje brojčanog stanja u inventarnim knjigama nakon migracije, pregled inventarnih knjiga s posebnim naglaskom na sustav signatura i klasifikacijske oznake, otpis i ispis otpisnih lista za građu koja je bila u prijedlogu otpisa u ranijem programu, a nije otpisana prije migracije, testiranje očitavanja postojećih signaturnih naljepnica u novom programu iz svih inventarnih knjiga te, prema potrebi, dodatna podešavanja u suradnji s programerima, testiranje ispisa iz novog programa i dr.

Rezultati migracije, uključujući i stanje fonda, zabilježeni su u zapisniku o provedenoj migraciji u novi program te je utvrđen plan daljnjih aktivnosti vezanih uz sređivanje baze. Opseg tih aktivnosti ovisio je o kvaliteti stručnog rada u prethodnom programu, a provodili su ih knjižničari uz savjetodavnu i izravnu pomoć Županijske matične razvojne službe, u suradnji s programerima.

U nastavku navode se aktivnosti koje je bilo potrebno izvršiti u najvećem broju knjižnica.

5. 1. „Raseljavanje“ u zbirke

U ranijim programima najčešće nije bilo moguće pretraživati fond po pojedinim zbirkama. Uz pomoć najčešće prvog polja signature, fond je programski „raseljen“ u zbirke koje su se definirale u upitniku prije migracije. Primjer: svi dokumenti koji u prvom polju signature imaju oznake S, M, D ili O programski se smještaju u zbirku Opći fond – učenici (školske knjižnice), odnosno Opći fond – djeca (narodne knjižnice).

5. 2. Ujednačavanje i popravci signaturnog sustava

Nedosljednosti u signaturnom sustavu rješavane su skupno (programski) ili pojedinačno. Primjer: dio fonda je u signaturi bio označen starim UDK oznakama za književnost, a dio novim, pa su se popisale sve stare oznake da ih programeri zamijene novima, nakon čega su se otisnule i zalijepile nove signaturne naljepnice.

5. 3. „Raseljavanje“ primjeraka kod zapisa više razine

U ranijim programima nije bilo distinkcije između zapisa više i niže razine, pa se u migraciji nisu mogli povezati na ispravne zapise. Primjer: svi svesci *Opće enciklopedije* u migraciji su povezani sa zapisom više razine, stoga je svaki svezak trebalo povezati s pripadajućim bibliografskim zapisom niže razine.

5. 4. Spajanje inventarnih knjiga i reinventarizacija

U dijelu knjižnica koje su imale više inventarnih knjiga za istu vrstu građe s manjim brojem jedinica dio knjiga zaključen je i u njih se građa više nije inventarizirala, a dio je reinventariziran, nakon čega su se otisnule i zalijepile nove signaturne naljepnice. Primjer: školska knjižnica imala je osam inventarnih knjiga za knjige sa sveukupno nešto više od deset tisuća jedinica građe. Tri knjige zaključene su i u njih se podaci više nisu unosili, a iz četiri inventarne knjige s ukupno nešto više od tristo jedinica građe građa je reinventarizirana u inventarnu knjigu u koju je nastavljen daljnji unos.

5. 5. Prevezivanje³ „sivih“ zapisa preostalih u bibliografskoj bazi nakon migracije

Postotak zapisa koji u migraciji nisu povezani s ispravnim zapisima već su ostali „sivi“, odnosno neispravni kretao se od 10 % do 35 %. Razlog su tomu pogreške u zapisima u ranijem programu: nedostatak godine izdanja, podatak upisan u pogrešno polje (npr. podatak o mjestu izdanja upisan u polju nakladnika), pogreška u nekom od polja (npr. nedostaje slovo u naslovu, pogreška u imenu autora i sl.). Ti se zapisi u Županijskoj matičnoj razvojnoj službi kontinuirano prevezuju na ispravne, a ako u bibliografskoj bazi ne postoji odgovarajući kataložni zapis, on se izrađuje, nakon čega se „sivi“ zapis prevezuje na ispravni. Prevezivanje „sivih“ zapisa dugotrajan je i postupan posao, a do sada je prevezano ukupno 24 686 zapisa.

5. 6. Izrada bibliografskih zapisa

Licencirani katalogizator Županijske matične razvojne službe⁴ izrađuje kataložne zapise za svu građu za koju ne postoje zapisi u skupnoj bazi (tekuće i retroaktivno), a dio je fonda knjižnica u području nadležnosti. Kataložni se zapisi, uz pripadajuće normativne odrednice, izrađuju svakodnevno za tekuće naslove, a nerijetko se provode i ciklusi ciljane izrade kataložnih zapisa za veći broj jedinica

---

³ Postupak se provodi tako da se u bibliografskoj bazi ispravni zapis obilježi oznakom „Master“ te se potom naredbom „Preveži“ neispravni, „sivi“ zapis prevezuje na ispravni.

⁴ Do 2019. godine izrada kataložnih zapisa za svu građu za koju nisu postojali zapisi u skupnoj bazi, a dio su fonda ostalih narodnih i školskih knjižnica PGŽ-a odvijala se u Službi nabave, obrade i zaštite čija je tadašnja voditeljica, s voditeljicom Županijske matične službe, aktivno radila na provedbi umrežavanja. Nakon što je Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske krajem 2019. godine započelo financirati još jedno radno mjesto u Županijskoj matičnoj razvojnoj službi GKR (ŽMRS), osim radnog mjesta voditelja, novi djelatnik u ŽMRS-u dodatno se educirao za rad u bibliografskoj i normativnoj bazi računalnog programa ZaKi. Od tada se svi poslovi matične djelatnosti GKR-a odvijaju unutar ŽMRS-a.

građe sa specifičnim obilježjima, zbog kojih ta građa uglavnom nije dostupna u drugim hrvatskim knjižnicama (npr. knjige na slovenskom jeziku, zavičajni naslovi starijeg datuma itd.).

Do sada je u Županijskoj matičnoj razvojnoj službi izrađeno ukupno 2047 kataložnih zapisa i 2108 normativnih odrednica.

6. Izazovi u projektu umrežavanja knjižnica

Od samih početaka rada na projektu umrežavanja pa do danas suočavali smo se i s različitim poteškoćama i izazovima koje možemo ukratko sumirati:

- Poteškoće tehničke prirode: zastarjelost računalne opreme, loša internetska veza, prevladane su nabavkom novog računala, pojačavanjem hardvera postojećeg računala, postavljanjem žičane veze umjesto bežične mreže i slično.
- Poteškoće subjektivne naravi: strah ili nezadovoljstvo knjižničara zbog promjene prevladani su profesionalnim pristupom, susretljivošću, postupnom edukacijom i stalnom dostupnošću djelatnika Županijske matične razvojne službe za stručnu pomoć, telefonom, e-poštom ili osobno.
- Poteškoće financijske naravi: bojazan ravnatelj da će radi troškova mjesečnog održavanja morati štedjeti na drugim stavkama, nastojale su se prevladati tako što je Odlukom o kriterijima, mjerilima i načinu financiranja minimalnog financijskog standarda za decentralizirane funkcije Županija odredila da u obveznim troškovima bude i mjesečna naknada za korištenje programske podrške za knjižnično poslovanje školskih knjižnica.
- Nedostatak zapisa u bibliografskoj bazi za određenu građu (prije svega se to odnosi na građu na pojedinim stranim jezicima, građu iz pojedinih stručnih područja te određene vrste građe).

Taj nedostatak prevladan je najčešće tako što se građa fizički dostavila u Županijsku matičnu razvojnu službu te je na temelju fizičkog primjerka izrađen kataložni zapis i normativna/e odrednica/e (npr. građa na slovenskom jeziku koju posjeduju pojedine knjižnice u Gorskom kotaru, građa na talijanskom jeziku, recentna literatura na srpskom jeziku i ćirilicom pismu za dopunsku nastavu srpskog jezika u jednoj od goranskih škola, pojedina izdanja dječje literature na engleskom jeziku, sveučilišni udžbenici pojedinih struka koji se koriste u strukovnim školama i slično). Navedeno podrazumijeva i izradu zapisa za nove vrste građe koje knjižnice tek počinju nabavljati, kao npr. igračke, za što je bila potrebna dodatna edukacija djelatnika Županijske matične razvojne službe; provele su je stručne osobe za obradu igračaka iz Knjižnica grada Zagreba.

7. Rezultati umrežavanja knjižnica u Primorsko-goranskoj županiji

Kako bi se uspostavio kvalitetan knjižnični sustav potreban je jedinstveni knjižnično-informacijski sustav te zajednički standardi, smjernice i pravila za rad (cf. Čelić-Tica i Leščić, 2014: 216). Ostvarenjem funkcionalne povezanosti s matičnom knjižnicom i drugim knjižnicama u Županiji koje rade u istom mrežnom okruženju bitno je unaprijeđena djelatnost narodnih i školskih knjižnica, a što se očituje u sljedećem:

- rad unutar zajedničke programske podrške – integriranog knjižničnog programa ZaKi u gotovo svim knjižnicama matičnog područja
- unaprijeđivanje, pojednostavljivanje i ubrzavanje procesa stručne obrade knjižnične građe (osobito za knjižnice koje su prvi put računalno obrađivale knjižnični fond) preuzimanjem podataka iz zajedničke bibliografske i normativne baze, čime se štede ljudski resursi jer se pojedini naslov obrađuje samo jednom, a kataložni zapis povezan s njime dostupan je svim knjižnicama u mrežnom sustavu (Bastić, 2003: 76)
- dostupnost informacija o fondovima knjižnica u *online* katalozima knjižnica dostupnih na mrežnim stranicama škola i narodnih knjižnica, čime se povećava i vidljivost samih knjižnica
- Skupni katalog knjižnica Primorsko-goranske županije kao virtualno središte županijske mreže knjižnica⁵
- razvoj *online* komunikacije s korisnicima: produženje roka posudbe građe, rezervacija građe putem kataloga
- ponuda novih usluga, primjerice posudba *e*-knjige koju ovoga trenutka nude dvije trećine narodnih knjižnica Županije
- implementacija najnovijih tehnoloških dostignuća (RFID tehnologija za samozaduživanje i samorazduživanje⁶ te za zaštitu i identifikaciju građe⁷)
- sustavna edukacija knjižničara za korištenje programa Županijske matične razvojne službe, kontinuirano u skladu s iskazanim potrebama (npr. nabava i obrada *e*-knjiga, revizija knjižničnog fonda i sl.)
- povećanje profesionalnih kompetencija knjižničara kroz stručnu komunikaciju unutar mreže knjižnica
- sustavan, kontinuiran i ravnomjeran razvoj knjižnica koji savjetodavno prati i podupire Županijska matična razvojna služba
- postizanje redovitosti provođenja godišnjeg otpisa i revizije s ciljem održavanja aktualnosti i funkcionalnosti fondova

---

⁵ Dostupno na: <https://katalog-pgz.gkr.hr/>

⁶ Novi prostor Dječjeg odjela „Stribor“ opremljen je dvjema jedinicama za samozaduživanje i samorazduživanje.

⁷ U siječnju 2022. godine prvi je put na području Županije provedena revizija knjižničnog fonda uz pomoć tehnologije RFID u Gradskoj knjižnici Janet Majnarich Delnice.

- utvrđeno stvarno brojčano i financijsko stanje fondova na temelju novih digitalnih inventarnih knjiga te nakon provedenih postupaka revizije u novom programu
- stalnom interakcijom matične knjižnice i knjižnica u sustavu međusobno se razmjenjuje građa: narodne i školske knjižnice sudjeluju u popunjavanju zavičajne zbirke Gradske knjižnice Rijeka, a Gradska knjižnica Rijeka svoje prekobrojne primjerke i viškove darovane građe usmjerava u pojedine knjižnice kojima je to potrebno.

8. Zaključak

Na temelju višegodišnjeg iskustva u umrežavanju knjižnica Primorsko-goranske županije moguće je još jednom istaknuti da je za unaprjeđenje i razvoj svih vrsta knjižnica ključan planski pristup izgradnji mreže, koordiniran i stručno vođen od strane nadležne matične razvojne službe, kao i suradnja s knjižničarima, ravnateljima i osnivačima knjižnica. Integrirani knjižnično-informacijski program neophodan je alat izgradnje jedinstvenog knjižnično-informacijskog sustava mreže knjižnica kako bi se racionaliziralo i usustavilo knjižnično poslovanje na zajedničkim načelima u cilju čim učinkovitije suradnje jer „niti jedna knjižnica nije otok“ (Urquhart, 1986: 74). Odgovornost je to i nadležnost matičnih razvojnih službi potvrđena novim *Zakonom o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti* i pratećim podzakonskim aktima.

Izgradnja jedinstvene mreže narodnih i školskih knjižnica Primorsko-goranske županije temelji se na zajedničkom kooperativnom integriranom knjižničnom programu ZaKi, rezultat kojega je i Skupni katalog knjižnica Primorsko-goranske županije kao virtualno središte županijske mreže knjižnica. Druga važna odrednica održavanja funkcionalnosti mreže je edukacija i stalna stručna podrška knjižničarima od strane Županijske matične razvojne službe. Kao što je iz prethodnog vidljivo, radi se o dugotrajnom procesu u kojem je neophodna suradnja svih dionika: ravnatelja i knjižničara narodnih knjižnica, ravnatelja škola i školskih knjižničara te osnivača koji pružaju financijsku podršku. Tako je postignut i ravnomjeren razvoj knjižnične djelatnosti čime se istodobno pridonijelo i ravnomjernom razvoju društvenih djelatnosti na razini cijele Županije, posebice kad je riječ o narodnim knjižnicama.

Proces umrežavanja u jedinstveni knjižnično-informacijski sustav na samom je kraju, a tijekom 2022. godine slijedi umrežavanje još dviju narodnih knjižnica koje će se kroz profesionalizaciju i usklađivanje svoje djelatnosti sa *Zakonom o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti* uključiti u jedinstvenu mrežu narodnih i školskih knjižnica Primorsko-goranske županije. Riječ je o knjižnici koja djeluje pri Općini Punat i knjižnici Multimedijalnog centra pri Općini Klana.

S krajem jednoga procesa istodobno su se ostvarile pretpostavke za otvaranje drugog, a to je izgradnja županijske zavičajne digitalne knjižnice kroz projekt digitalizacije zavičajne baštine i drugih zavičajnih sadržaja koji će biti objedinjeni na zajedničkom portalu.

Dokaz je to da je izgradnja funkcionalne mreže knjižnica na pojedinoj županijskoj matičnoj razini kao dijelu knjižničnog sustava Republike Hrvatske trajan i izazovan proces.

LITERATURA

- Bastić, D. (2003). Hrvatska iskustva umrežavanja narodnih knjižnica: model Knjižnica grada Zagreba. U: *Međunarodna konferencija Narodne knjižnice u novoj Europi* (5; 2002; Zagreb). (Str. 72–81). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Bodiš, M., I. Đukec Kero i G. Kluk (2017). Kvalitetan knjižnični sustav: pretpostavka uspješnog rada matične službe Knjižnica grada Zagreba. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60(1), 155–172. [citirano: 2021–10–08]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/278665>
- Čelić-Tica, V. i J. Leščić (2014). Matična služba knjižnica u Hrvatskoj: povijest i nova paradigma. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 57(4), 199–220. [citirano: 2021–10–08]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/209984>
- Črnjar, Lj. i M. Šupraha-Perišić (2015). Od mreže knjižnica prema knjižničnom sustavu Primorsko-goranske županije. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 58(1/2), 121–133. [citirano: 2021–09–07]. Dostupno na: <https://www.hkdruštvo.hr/vjesnik-bibliotekarahrvatske/index.php/vbh/article/view/58/53>
- Pravilnik o matičnoj (2001). Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj *Narodne novine* 43/01. [citirano: 2021–09–22]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_05_43_715.html
- Pravilnik o matičnoj (2021). Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine*, 81/21. [citirano: 2021–09–22]. Dostupno na: https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_07_81_1506.html
- Pravilnik o reviziji (2002). Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe. *Narodne novine*, 21/02. [citirano: 2021–09–22]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_03_21_503.html
- Standard (2021). Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine*, 103/21. [citirano: 2021–09–22]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_09_103_1834.html
- Urquhart, D. (1986). *Načela bibliotekarstva*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.

- Vugrinec, Lj. (2019). Narodne knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji – primjer organizacije županijske knjižnične mreže. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 62(1), 285–306. [citirano: 2021–09–22]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/330263>
- Vugrinec, Lj. (2012). Županijska matična služba Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. *Podravski zbornik* 38, 172-190. [citirano: 2021–12–19]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/331589>
- Zakon (2019). Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. *Narodne novine*, 17. [citirano: 2021–09–22]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html